

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"

У статті розкриваються вирішальне значення соціальної адаптації в умовах глобалізації.

Вступ

Сучасне життя вимагає від особистості швидкого реагування на процеси, що відбуваються в глобалізовану суспільстві, які в свою чергу не можуть не позначитись на соціальній адаптації людини. Глобалізація може мати два характерні впливуна суспільство і особистість загалом: як позитивне явище - відкрити шлях сталого розвитку на основі справедливості та гармонії, так і негативне: позбавити людство почуття впевненості у завтрашній день, стати вісником людської ворожнечі. Очевидно, що глобальні зміни не можуть не торкнутися особистість, життя якої провокує не тільки численні зміни, а і численні стреси. Змінюється сама людина, її сприйняття навколишнього світу. Поява різного роду конфліктів, як особистісних так і соціальних загострює проблему соціальної адаптації особистості у глобальному суспільстві. В свою чергу сучасна людина, з огляду на глобалізацію, постійно змінює свою систему цінностей, а відтак, і своє власне світобачення.

Аналіз досліджень і публікацій

Першому науковий обіг поняття "глобалізація" ввів Р. Робертсон у 1955 році. Вчені розглядають глобалізацію двосторонньо, розділившись на два "табори". Так, для одних науковців: І. Валлерстайна, С. Удовіка глобалізація оцінюється як позитивне явище у житті суспільства. Так російський вчений С.Удовік вказує, що: "глобалізація відіграє роль синхронізуючого фактора, який забезпечує узгоджено гармонійну взаємодію в межах та між сферами людського існування". Протилежної позиції дотримуються А. Ананьєв, З. Бжезинський, С.А. Проскурін, які вважають глобалізацію негативним явищем.

Прикладні аспекти соціальної адаптації були розглянуті С.Д. Артемовим, А.Н. Розенбергом, Б.В. Ломовим. Механізми соціальної адаптації як складові цілісного процесу пристосування розглядаються в роботах Ш.А. Надірашвілі, Т. Шібутані. Різноманітність і багатоманітність глобальних проблем розглянута в класифікації І.Т. Фролова, глобальні проблеми він поділяє на: інтерсоціальні, антропосоціальні та природно-соціальні [1, с. 112]. Поняття особистісного адаптаційного потенціалу, як стійкості людини до екстремальних чинників, розглядається в роботах: А.Г. Маклакова, Д.А. Леонтьєва.

Людину як визначальний елемент глобалізації розглядає у своїх дослідженнях М. Чешков. Який визначає, що: "глобалізація, як процес і структура об'єктивно-даного порядку, не мислима поза носієм уявлень про неї, безвідносно всієї сукупності знань про глобалізацію як наукового, так і позанаукового характеру" [2, с. 52].

Вплив на молодь глобалізаційних процесів розглядає у своїх дослідженнях О. Балакірева, яка спираючись на дослідження вказує на помітний вплив глобалізації на світосприйняття молоді.

Інформатизацію та комп'ютеризацію суспільства, як наслідки глобалізаційних процесів розглядають у своїх дослідженнях ряд авторів: Венлі Чен, О.П. Бутенко, які вважають, що елементи соціокультурного поля людини, неможливі без існування глобальних інформаційних зв'язків.

Постановка завдання

Метою даної роботи є дослідження особливостей соціальної адаптації особистості в умовах глобалізації. Соціальна адаптація особистості в умовах глобалізації, визначаються як особистісними показниками людини, так і зовнішніми, що діють на неї в період глобалізаційних змін. Глобалізаційні процеси в свою чергу мають ряд специфічних особливостей та наслідків. Вони в змозі як зруйнувати, так і розвинути національну ідентичність в особистості. Виводячи інформатизацію на перший план глобалізаційні процеси загострюють питання міжкультурної адаптації. Соціальна адаптація в такому випадку відіграє визначальну роль.

Особливості та наслідки глобалізації на буття особистості

Розвиток глобалізації висуває нові проблеми у найважливіших галузях життєдіяльності особистості. Основними соціальними наслідками процесу глобалізації є: міграція в масштабах усієї планети людських ресурсів, а також зближення культур різних країн; глобальний розподіл праці; перетворення планети в "світове село" (М. Маклуен); залучення людей, що живуть в різних країнах і на різних континентах, до одного й того ж культурного досвіду; уніфікація смаків, сприйняття; безпосереднє знайомство зі способом життя, звичаями, нормами поведінки в інших країнах; поширення уніфікованих комп'ютерних технологій, Інтернету; "розмивання" культурних традицій, їх заміна масовою споживчою культурою.

Процеси глобалізації не можуть не впливати на буття окремої людини, проте саме вона стає джерелом цих змін, як універсальна духовна істота. Зміни в суспільстві провокують зміни в особистості, за якими остання часто не встигає. Таким чином, вихід з даного положення можна знайти в розробці шляхів соціальної адаптації як найбільш ефективного способу та механізму, який враховує специфіку кожної окремої людини. У масштабах світового співтовариства створюються передумови для розкриття потенціалу справді вільної, творчої особистості, але водночас розвиток гармонійно розвинутої особистості потребує від неї якісної соціальної адаптації до нових, наданих умов

існування у глобалізованому соціумі. Філософський словник визначає соціальну адаптацію як вид взаємодії окремої особи або соціальної спільноти із середовищем, у процесі якої погоджуються вимоги та сподівання її учасників. Це результат процесу їх пристосування до нового соціального оточення [3, с. 453].

Показниками успішності соціальної адаптації є: зближення ціннісних орієнтацій індивіда та групи, досягнення індивідом високого соціального статусу в даному середовищі, задоволеність новим середовищем в цілому та його окремими елементами: характером своєї діяльності, морально-психологічною атмосферою в колективі. Успішність активної і пасивної соціальної адаптації залежить як від самого індивіда, його комунікабельності, так і від характеру соціального середовища. Одному типу особистості легше адаптуватися в невеликому колективі, стійко функціонуючому, з хорошою моральною атмосферою, а іншому в більш аморфних і неорганізованих соціальних групах.

Глобалізаційні процеси та національна ідентичність молоді

Останнім часом менш популярними стали дослідження впливу глобалізаційних процесів на успішність соціальної адаптації молоді. Молодь проходить процес соціальної адаптації досить гостро і тому сформувані у неї відчуття власної гідності і відповідальності за майбутнє держави є досить вважливим моментом. О. Балакірева вказує, що: "період трансформації характеризується зміною ціннісних орієнтацій, їх нестабільністю та певною амбівалентністю. Ціннісні орієнтації молоді певною мірою залежать від сформованих ідеологічних стереотипів та від структури цінностей старшого покоління. Але визначальними у формуванні нової ціннісно-нормативної системи у нестабільному суспільстві виступають особливості індивідуальної свідомості громадян, індивідуальні ціннісні орієнтації, які визначаються в тому числі й соціальним самопочуттям та загальним психічним здоров'ям" [4, с. 36].

Однією з ознак глобалізаційного впливу на країну, свідченням залучення суспільства до світової спільноти є рівень розвитку духовності її громадян. Так, дослідження УІСД показали, що 45% опитаних вважають за свій обов'язок сприяти розвитку України, тоді як 30% відповіли, що у них немає почуття відповідальності за долю України і при нагоді вони б виїхали з країни, 25% - вагалися з відповіддю. Дослідження вказали ще й та не, що молоді меншою мірою, ніж у дорослого населення, сформоване почуття відповідальності за майбутнє нашої держави. На виїзд в іншу країну здебільшого зорієнтовані молоді люди 16-17 років, молодь Південного регіону, ті, хто ідентифікує себе росіянами, а також чоловіки дещо більшою мірою, ніж жінки. Орієнтація на те, щоб працювати на благо України, притаманна переважно мешканцям великих міст і сільської місцевості, Західного і Північного регіонів, тим, хто визначає своє матеріальне становище як середнє та вище

середнього [4, с. 43]. В сучасних умовах перед державою постають нові виклики глобалізації – національна ідентичність, як самовизначення людини в національному контексті, усвідомлення власної причетності до певної нації та її системи цінностей. Мобільність особистості, її вільне пересування, можливість навчання та роботи у інших країнах стає необхідністю. З одного боку це несе в собі ряд негативних моментів, з іншого ж нехтування цими можливостями створює стіну для розвитку повноцінної особистості. Відповідно питання національної ідентичності та глобалізаційних процесів потребує більш детального вивчення.

Вплив інформатизації на міжкультурну адаптацію

Через глобальну телекомунікаційну мережу, за допомогою Інтернету можливий миттєвий доступ до світових інформаційних ресурсів, так і спілкування людей з одного кінця земної кулі з іншою особистістю, яка знаходиться на протилежному кінці. Розроблено спеціальні програми для спілкування в режимі реального часу, що дозволяють після встановлення зв'язку передавати різного роду тексти, звуки і зображення.

Проблема соціальної адаптації особистості в умовах глобалізації прослідковується в роботі доктора філософії В. Чена, який провів ряд досліджень, щодо виявлення зв'язку між використанням Інтернету та міжкультурною адаптацією. В. Чен встановив, що відмінності в використанні Інтернету впливають на соціальну адаптацію особистості, більш того використання Інтернету допомагає іммігрантам успішно адаптуватися в приймаючій країні. Виступаючи в якості платформи для пошуку інформації і засобу спілкування, Інтернет має потенціал зміцнення міжособистісних відносин, а отже сприяє адаптації іммігрантів [5, с. 397].

Інший китайський дослідник Янг встановив, що засоби масової інформації також мають величезний вплив на особистість та її адаптацію в епоху глобалізації. Так Янг стверджує, що ЗМІ робить більше, ніж просто передає інформацію про поточні події та надає розваги - ЗМІ передають важливе значення в суспільстві, таких понять як норми і традиції [6, с. 90]. Суверлі-Велес в роботі з досліджень засобів масової інформації та етнічної асиміляції заявив, що доступ, вплив та використання засобів масової інформації допомагає викликати міжкультурну адаптацію. Однією з причин цього є те, що іммігранти з величезним бажанням читають газети на своїй рідній мові. Преса рідною мовою важлива для іммігрантів, бо задовольняє їх просте бажання виразитися на рідній мові [7, с.92].

Завдяки глобалізації у людини з'являється багато нових можливостей для повного розкриття своєї індивідуальності, але є і небезпека, що людина може нівелюватися, тому що комп'ютерні, телекомунікаційні технології, роблячи більш доступними для людини досягнення цивілізації, нівелюють вдавану свободу тим, все більше перетворюючи особистість на об'єкт інформаційної та духовної експансії. Людина в інформаційному

суспільстві стає одним із засобів кіберпростору, що впливає на його підсвідомість, внутрішній світ особистості, що дає широкі можливості для цілеспрямованого маніпулювання.

На сьогоднішній день, коли характер та якість спілкування між людьми змінюється, глобальна мережа виходить на перший план. В ній відбувається два різних за суттю процеси: з одного боку, мережа дає людині висловити найбільш повно свою індивідуальність, а з іншого - людина може нівелюватися в цій мережі, тому що мережа задає йому правила мислення та поведінки, тобто потрапляють у залежність від інформаційних потоків мережі. Руйнування проводиться методом впливу інформаційної системи на людську підсвідомість шляхом підриву культурних засад, на яких тримається здатність людської свідомості до критичного сприйняття інформації. Інформаційна система створює віртуальний світ, побудований інформаційними маніпуляторами з гарантованою культурною гегемонією потрібних замовникам цінностей [8, с. 15].

В умовах глобалізації особистість, замість того, щоб реалізувати свої внутрішні творчі потенції, може бути засліплена могутністю науки і техніки та епохою споживання, у гонитві за примарним щастям людина підриває свої власні підвалини життя і зовсім не піклується про майбутнє, яке може взагалі не настати, якщо особистість не адаптується до нових умов існування, а просто порине у ранню сформований віртуальний світ. Значну роль у даному процесі, соціальної адаптації, відіграє адаптаційний потенціал людини. Тобто спроможність особистості увійти в нові умови соціального середовища, а також адаптуватися в умовах постійних змін, тобто стійкість людини до екстремальних чинників [9, с. 21]. Ця спроможність пов'язана з адаптивною підготовкою особистості, тобто тими вміннями та навичками пристосування, які індивід набуває в процесі життєдіяльності. Якщо ж дані навички не були сформовані і людина свідомо відмовляється від адаптування до нових умов існування, заперечує усе нове, натомість живе у своєму примарному світі, то в результаті особистість не зможе розвиватися, а у подальшому буде не спроможна до нових якісних змін.

Соціальна адаптація як необхідна складова особистості в умовах глобалізації

Соціальна адаптація як динамічний системний процес, залежить від взаємодії людини й ситуації. Об'єктивні властивості ситуації, без сумніву, впливають на її успішність і на адаптаційні механізми, які лежать в основі поведінкових стратегій, спрямованих на пристосування індивіда до ситуації.

Більш того саме суб'єктивна складова в оціненні ситуації є визначальним елементом соціальної адаптації. Суб'єктивна оцінка особистості має на меті визначення основних складових та елементів з яких складається ситуація та її значущість, так і визначення власної спроможності подолання даної ситуації. Переконавання в даному випадку відіграють вирішальне значення і є тим адаптаційним

ресурсом, який забезпечує успішність соціальної адаптації. Таким чином, сприятливим для соціальної адаптації є формування позитивних переконань щодо власних можливостей та ресурсів.

В умовах глобалізованого світу успішність та адекватність соціальної адаптації особистості визначають тенденції соціального та економічного розвитку суспільства. Адаптивність є одним з визначальних критеріїв психічного здоров'я та чинником успішної самореалізації, здатністю особистості адаптуватися, пристосовуватися до мінливих в несприятливу сторону умов існування [10, с. 54].

Соціальна адаптація є активним процесом пристосування до соціального середовища, спрямована на збереження й формування оптимального балансу між людиною та навколишнім середовищем [11, с.123]. Протікання даного процесу базується не тільки на спроможності особистості адаптуватися у даних умовах та у даному середовищі, а й на особливостях самого середовища, наявних ресурсів для адаптування та розвитку самого суспільства. Позитивними критеріями соціальної адаптації є здатність особистості до самосприйняття, саморозвитку та позитивне світосприйняття.

Отже, для успішної соціальної адаптації в умовах глобалізації є прийняття особистістю себе та навколишній світ, прагнення розвитку та самореалізації власних можливостей, віра в світле майбутнє та переконання в ефективності власного життя.

Висновки

Глобалізацію як процес постійно діючий не можливо зупинити. До нього потрібно пристосовуватися, а отже адаптовуватися: використовувати всі переваги. В свою чергу, протистояння глобалізації, людська відстороненість – це шлях, що обриває на відсталість і деградацію. Якщо ми спробуємо адаптуватися до змін у соціумі, то отримаємо позитивні результати.

Особистість як одне з центральних понять у період глобалізаційних перебудов, розкривається у контексті соціальних відношень, спілкування і предметної діяльності та у віртуальному середовищі. Не зважаючи на гостру актуальність проблеми глобалізації суспільства, поки що практично не вивченими лишаються питання соціальної адаптації особистості. Розглянувши особливості та наслідки глобалізації на буття особистості, ми з'ясували що процеси глобалізації не можуть не вплинути на буття окремої людини, за таких умов вихід можна знайти в розробці шляхів соціальної адаптації особистості до умов існування. Нами встановлені показники успішної соціальної адаптації, такі як: задоволеність особистістю середовищем існування, характером діяльності.

Проаналізувавши вплив глобалізаційних процесів на національну ідентичність, ми визначили, що однією з ознак впливу глобалізації на країну є рівень розвитку духовності громадян, національної ідентичності. З одного боку глобалізація несе ряд негативних моментів, з іншого

ж нехтування новими можливостями створюють бар'єр для розвитку повноцінної особистості.

Розглянувши вплив інформатизації на міжкультурну адаптацію, ми прийшли до висновку, що Інтернет та засоби масової інформації не тільки залучають особистість до подій міжнародного характеру, але й сприяють адаптації мігрантів. Вони передають значення таких понять як норми і традиції, допомагають викликати міжкультурну адаптацію. Але існує й можливість перетворення людини на об'єкт маніпуляції, щоб такого не сталося у людини варто сформувати адаптаційні механізми. Сформувати адаптаційні механізми соціалізації особистості можливо в процесі навчання, завдяки відвідуванню особистістю розвиваючих гуртків, так і власне самосприйняттям даної ситуації, баченням світлого майбутнього. Більш того, соціальне середовище в своєму багатоманітні виступає як основа соціальної адаптації особистості. Особливо в період глобалізації, яка набрала гострої актуальності в XXI ст., що супроводжувалось зростанням значення міжнародної інтеграції та неймовірними міграційними процесами. Це призвело до активізації міграційного руху, створюючи при цьому додаткові умови підвищення значення соціальної адаптації. Формування адаптаційних механізмів стає першочерговим завданням кожної особистості, що прагне розвиватися в епоху інформаційних технологій, глобалізаційного світу. Отже, проблема соціальної адаптації особистості в умовах глобалізаційного світу актуалізується і заслуговує подальшої розробки.

Т.Н. Кармадонова

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье раскрывается решающее значение социальной адаптации в условиях глобализации.

T. Karmadonova

FEATURES SOCIAL ADAPTATION IN GLOBALIZATION'S CONDITIONS

The article reveals the crucial importance of social adaptation in the context of globalization.

Список літератури

1. Фролов И.Т. Перспективы человека. Опыт комплексной постановки проблемы, дискуссии, обобщения / И.Т. Фролов— М.: Политиздат, 1983. перераб. и доп.— 350 с.
2. Чешков М. Взгляд на глобализацию через призму глобалистики / М.Чешков //МЭ и МО. - 2001. - №2. - С. 52
3. Філософський словник соціальних термінів. Видання третє, доповнене / За заг. ред. проф. В.П. Андрущенко. – Х.: "Р.И.Ф", 2005.– 672 с.
4. Молодь України у дзеркалі соціології.:/Заг.ред. О. Балакіревої і О. Яременка. – К.:УІСД, 2001. - 210 с.
5. Wenli Chen.Internet-Usage Patterns of Immigrants in the Process of Intercultural Adaptation. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. August 2010, 13(4): 387-399.
6. Yang C, Wu H, Zhu M, Southwell GB. Turning in to fit in. Acculturation and media use among Chinese students in the United States. *Asian Journal of Communication* 2004; 14:81–94
7. Subervi-Velez FA. The mass media and ethnic assimilation and pluralism: A review and research proposal with special focus on Hispanics. *Communication Research* 1986; 13:71–96.
8. Бутенко О.П. Глобалізація сутність і сучасні проблеми / О.П. Бутенко // Соціально-гуманітарні знання. - 2002. - № 3. С.3-18.
9. Маклаков А.Г. Особистісний адаптаційний потенціал: його мобілізація і прогнозування в екстремальних умовах / А.Г.Маклаков // Психологічний журнал 2001, Т.22, № 1. стор 16-24.
10. Большой психологический словарь / □ ред. Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко□. - СПб.-М.: прайм-Еврознак; Олма-пресс, 2004. - 667 с.
11. Богданова І.М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя: Монографія/ І.М. Богданова. — О.: Маяк, 1998. -284 с.